

DEMOKRATI OG AKTIVT MEDBORGERSKAB PÅ ERHVERVS- UDDANNELSERNE

— en redskabspakke til faglig
selvrefleksion og praksisudvikling i
hverdagen

INTRODUKTION



Demokrati er ikke kun et politisk begreb og en styreform. Det er også en livsform, som bygger på dialog, forhandling og evnen til at indgå kompromisser. Demokrati som livsform kan også kaldes for et hverdagsdemokrati, som handler om den måde vi omgås hinanden i hverdagen. Dette kommer til udtryk i Erhvervsuddannelsesloven, hvor der bl.a. står, at erhvervsuddannelserne har til formål ”at udvikle de uddannelsessøgendes interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund og bidrage til deres personlige udvikling”.

Underviserne spiller en væsentlig rolle i udviklingen af demokrati og aktivt medborgerskab blandt alle elever.

Tendenser som globalisering, digitalisering og øget individualisering stiller nye krav til, hvordan man som underviser tilrettelægger og giver næring til demokrati og det aktive medborgerskab i undervisningen og i skolen generelt. Derfor er det vigtigt en gang imellem at tage pulsen på den demokratiske kultur; i klassen, på værkstedet, såvel som i skolens øvrige tiltag og sociale aktiviteter.

Denne redskabspakke kan støtte ledere og undervisere i deres faglige selvrefleksion over det didaktiske og pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt alle elever.

Redskabspakken består af fem redskaber:

1. Pulsmåling af hverdagsdemokratiet (et selvevalueringsredskab)
2. 5F-modellen (et anerkendende udviklingsredskab)
3. Fagligt interview (et levende vidensdelingsværktøj)
4. Vejen tilbage fra målet (en anderledes planlægningsmetode)
5. Prøvehandling (et redskab til systematisk praksisudvikling i hverdagen)

De første tre redskaber kan med fordel bruges til at igangsætte en faglig selvrefleksion blandt underviserne og ledelsen, som er et afgørende element i det erhvervspædagogiske arbejde med aktivt medborgerskab. De to sidstnævnte redskaber er mere handlingsorienterede og lægger op til at eksperimentere i dagligdagen.

Redskaberne kan bruges hver for sig med henblik på at støtte den faglige opmærksomhed på skolens demokratiske kultur. De kan også bruges samlet som led i en større forandring af skolens arbejde med at fremme alle elevers aktive medborgerskab. I så fald kan det anbefales, at man starter med en *Pulsmåling af hverdagsdemokratiet* og derefter følger op med en gennemgang af *5F-modellen*. I brugsbeskrivelsen af 5F-modellen er det angivet, i hvilke faser man med fordel kan gøre brug af redskaberne, *Fagligt interview*, *Vejen tilbage fra målet* og *Prøvehandling*. Disse redskaber kan således støtte arbejdet i de forskellige faser. Søger I derimod at igangsætte

en hurtig udvikling af arbejdet med det aktive medborgerskab og elevernes kritisk tænkning, kan man fx blot bruge *Pulsmålingen af hverdagsdemokratiet* og følge op med *Prøvehandlinger*.

I det følgende beskrives det, hvordan man med fordel kan tage de respektive redskaber i anvendelse, når man skal sætte aktivt medborgerskab og kritisk tænkning på den erhvervspædagogiske dagsorden.

Dette materiale er udarbejdet af VUDA-konsortiet bestående af VIA University College, Københavns Professionshøjskole, Als Research og Dansk Flygtningehjælp/Integrationsnet i samarbejde med Undervisningsministeriet (2018).

PULSMÅLING AF HVERDAGSDEMOKRATIET



Redskabet består af 24 udsagn, som underviserne skal forholde sig til og vurdere. Den samlede vurderingsscore udgør pulsmålingen. Redskabet har således to formål:

1. at sætte en faglig selvrefleksion i gang hos ledere og undervisere
2. at give ledelsen en pejling af, hvor det giver mening at styrke eller udvikle det erhvervspædagogiske arbejde med alle elevers aktive medborgerskab og kritiske tænkning

Redskabet har den styrke, at det kan rette ledelsens og undervisernes faglige opmærksomhed mod den demokratiske dimension af det erhvervspædagogiske arbejde med eleverne. Ligeledes stimulerer redskabet diskussionen af, hvordan I på jeres lokale skole forstår og praktiserer hverdagsdemokratiet. Dette kan have en motiverende effekt på såvel undervisere som ledelsen med henblik på at igangsætte en udviklings- eller forandringsproces, der skal styrke hverdagsdemokratiet på uddannelsesinstitutionen og det aktive medborgerskab blandt eleverne.

Det er vigtigt, at den individuelle udfyldning af *Skema til pulsmåling af hverdagsdemokratiet* ikke står alene, men bliver fulgt op af dialog og diskussion (se trin 3 nedenfor). Det er netop i undervisernes kollektive overvejelser og diskussioner, som udspringer af skemaets bevidst tvetydige udsagn, at den faglige opmærksomhed på arbejdet med hverdagsdemokratiet og elevernes aktive medborgerskab i klassen, på værkstedet og i skolens øvrige sociale aktiviteter/tilbud skærpes.

SÅDAN GØR DU:



- Trin 1:** Sæt Pulsmålingen på dagsordenen til et personalemøde (ca. 45 min). Print en kopi af *Skema til pulsmåling af hverdagsdemokratiet* til hver medarbejder.
- Trin 2:** Lad alle medarbejdere (inkl. ledelsen) udfylde skemaet individuelt og lægge pointene sammen (10 min).
- Trin 3:** Saml op på de individuelle resultater ved hjælp af Open Space øvelsen (25 min.):

- A. Ryd gulvet og hæng tre papirer op i hvert sit hjørne, hvor der står "i mindre grad", "i nogen grad" og "i større grad".
- B. Ledelsen udvælger et vist antal udsagn fra spørgeskemaet. En ledelsesrepræsentant fungerer som moderator og læser udsagnene højt – et ad gangen.
- C. Medarbejderne placerer sig i de tre hjørner alt efter, hvordan de vurderer udsagnet.
- D. Når medarbejderne har placeret sig, beder moderator medarbejderne uddybe, hvorfor de står, som de står, i en dialog på tværs af rummet.
- E. Mens medarbejderne lytter til hinanden, gælder de to fødders lov, således at den enkelte medarbejder har mulighed for at ændre synspunkt og flytte 'hjørne'.
- F. Det er vigtigt, at ledelsen/moderator forinden har overvejet, hvordan eventuelle uenigheder eller konflikter mellem medarbejderne skal håndteres.

Trin 4: Ledelsesrepræsentanten/moderator samler mundtligt op ved at pege på, hvad man i fællesskab er blevet klogere på, og hvad der skal undersøges nærmere (10 min.).

Trin 5: Ledelsen indsamler de individuelle skemabesvarelser, så de kan arbejde mere systematisk med disse data og følge op på pulsmålingen vha. fx de øvrige udviklingsredskaber med henblik på at udstikke retning for, hvordan der fremadrettet skal arbejdes erhvervspædagogisk med elevernes aktive medborgerskab og institutionens demokratiske kultur.

SKEMA TIL PULSMÅLING AF HVERDAGSDEMOKRATIET



I skemaet nedenfor skal du for hvert udsagn vurdere, hvorvidt du er enig i udsagnet ”i mindre grad”, ”i nogen grad” eller ”i større grad”. Svaret beror på din vurdering som fagprofessionel.

Flere af udsagnene er tvetydige. Det er de for at få dig til at reflektere over egen undervisningspraksis og hverdagsdemokratiet på din skole. Hverdagsdemokratiet i undervisningen og skolens øvrige aktiviteter/tilbud er nemlig fyldt med dilemmaer og forskellige perspektiver, som undervisere og ledelse må forholde sig aktivt til. Det er derfor en fordel, at du tager en dialog om udsagnene med dine kollegaer bagefter.

Det er vigtigt, at du udfylder skemaet i kronologisk rækkefølge.

Udfyld skemaet og mål pulsen på hverdagsdemokratiet på din uddannelsesinstitution.

God fornøjelse!

Ud fra en faglig vurdering, i hvilken grad er du enig i følgende udsagn:

1. Eleverne skal være med til at bestemme omgangsformerne i klassen og på værkstedet.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
2. Det er vigtigt at skabe situationer, hvor elever kan møde hinanden i både det, som de er fælles om, og det, de er uenige om.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
3. Jeg opfordrer ofte mine elever til at gå sammen i grupper med nogle, de ikke har arbejdet sammen med før.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
4. Jeg opfordrer mine elever til at vise hensyn til hinanden og inddrage alle fra klassen i de sociale arrangementer.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
5. Når nogen ytrer en stereotyp eller negativ holdning om andre, undersøger jeg, hvad der ligger bag holdningen.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
6. Jeg viser interesse for overraskende og anderledes svar på de spørgsmål, jeg stiller i undervisningen.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
7. Jeg lader ofte dagsaktuelle kontroversielle spørgsmål blive diskuteret i undervisningen.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
8. Som underviser har jeg et medansvar ift. at oplyse mine elever om deres demokratiske rettigheder og muligheder.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
9. Jeg tænker meget over, hvornår og hvordan eleverne skal behandles forskelligt.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
10. Jeg er bevidst om ikke at udpege enkelte elever som repræsentanter for fællesskaber, holdninger eller identiteter (fattig/muslim/uroelig).	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
11. Jeg har svært ved at snakke med mine kollegaer om, hvordan vi håndterer følsomme og kontroversielle emner i dagligdagen.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
I hvilken grad vurderer du, at din skole/afdeling praktiserer følgende:	
12. Vi sikrer, at alle elever oplever sig selv som del af et fællesskab.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad

13. Vores undervisning og skolekultur giver eleverne mulighed for aktiv deltagelse og medbestemmelse.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
14. Alle elever er velkomne i sociale aktiviteter, men vi tager ikke særlige hensyn til fx køn, religion eller seksualitet.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
15. Vi drøfter jævnligt, hvordan vi kan arbejde med demokrati og kritisk tænkning i undervisningen såvel som i skolens dagligdag.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
16. Vores skole samarbejder tværfagligt med alt fra aktører i lokalmiljøet til større organisationer med henblik på at øge elevernes interesse for og aktive medvirken i det omgivende samfund.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
17. Hvor eleven ikke er myndig, beder vi forældrene om at bidrage til løsningen af konkrete problemstillinger i hverdagen.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
18. Vi har en klar strategi for håndtering af nedsættende, krænkende eller diskriminatorisk sprog og adfærd.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
19. Det er op til eleverne selv at deltage aktivt i de sociale arrangementer.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
I hvilken grad passer følgende udsagn på din skole/afdeling?	
20. Eleverne på vores skole ved, hvor de skal henvende sig, og hvad de kan gøre, hvis de føler sig krænket eller diskrimineret.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
21. På vores skole er det altid de mest ressourcestærke og populære elever, der stiller op til elevrådet.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
22. Undervisergruppen i vores afdeling er mangfoldig og sammensat af mange forskellige mennesker på tværs af alder, køn, seksualitet og kultur.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
23. Vores skole udvikler alle elevers evne til at indgå i forpligtende fællesskaber.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad
24. Vores skole udvikler alle elever til selvstændige og kritisk tænkende individer.	<input type="checkbox"/> I mindre grad <input type="checkbox"/> I nogen grad <input type="checkbox"/> I større grad

Pointsystem	I mindre grad	I nogen grad	I større grad	Point
Udsagn 1	0	1	2	
Udsagn 2	0	1	2	
Udsagn 3	0	1	2	
Udsagn 4	0	1	2	
Udsagn 5	0	1	2	
Udsagn 6	0	1	2	
Udsagn 7	0	1	2	
Udsagn 8	0	1	2	
Udsagn 9	0	1	2	
Udsagn 10	0	1	2	
Udsagn 11	2	1	0	
Udsagn 12	0	1	2	
Udsagn 13	0	1	2	
Udsagn 14	2	1	0	
Udsagn 15	0	1	2	
Udsagn 16	0	1	2	
Udsagn 17	0	1	2	
Udsagn 18	0	1	2	
Udsagn 19	2	1	0	
Udsagn 20	0	1	2	
Udsagn 21	2	1	0	
Udsagn 22	0	1	2	
Udsagn 23	0	1	2	
Udsagn 24	0	1	2	
Sum				

VURDERING

0-16 point: Lav grad af faglig opmærksomhed på det erhvervspædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt eleverne

Et godt sted at starte med den faglige kvalificering og udvikling af det erhvervspædagogiske arbejde med hverdagsdemokratiet i undervisningen og øvrige aktiviteter på skolen, samt arbejdet med elevernes aktive medborgerskab er at undersøge jeres egen praksis. Det kan forandringsredskabet, *5F-modellen*, hjælpe jer med. *5F-modellen* kan hjælpe jer med at få afdækket og anerkendt den praksis, som allerede fremmer det aktive medborgerskab, men som I skal have udviklet endnu mere. I kan med fordel besøge hjemmesiderne, <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller www.emu.dk, hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med aktivt medborgerskab på erhvervsuddannelserne. Prøv dem af i dagligdagen og brug redskabet, *Prøvehandling*, til at systematisere jeres erfaringer med den nye praksis.

17-32 point: Moderat grad af faglig opmærksomhed på det erhvervspædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt eleverne

For fortsat at udvikle hverdagsdemokratiet og den demokratiske dimension i jeres erhvervspædagogiske arbejde med eleverne kan du og dine kollegaer hente inspiration på hjemmesiderne, <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller <https://www.emu.dk>, hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med at fremme elevernes aktive medborgerskab. I kan med fordel bruge planlægningsmetoden *Vejen tilbage fra målet*, som kan hjælpe jer med at konkretisere jeres værdier og visioner for hverdagsdemokratiet og elevernes aktive medborgerskab.

33-48 point: Høj grad af faglig opmærksomhed på det erhvervspædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt eleverne

For at fortsætte det gode arbejde og give fortsat næring til jeres faglige refleksionskultur kan I med fordel gøre brug af videndelingsværktøjet *Fagligt interview*, som er en levende og interaktiv måde at anerkende og dele den gode praksis, igangsætte kritisk refleksion og få øje på nye udviklingsmuligheder. I kan også hente inspiration på hjemmesiderne <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller <https://www.emu.dk>, hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med elevernes aktive medborgerskab.

5F-MODELLEN



– ET ANERKENDEDE UDVIKLINGSREDSKAB

Hvis man som leder oplever et behov for at udvikle arbejdet med det aktive medborgerskab og samtidig vil sikre undervisernes motivation og ejerskab til udviklingsarbejdet, så er *5F-modellen* et velafprøvet anerkendende og ressourceorienteret udviklingsredskab.

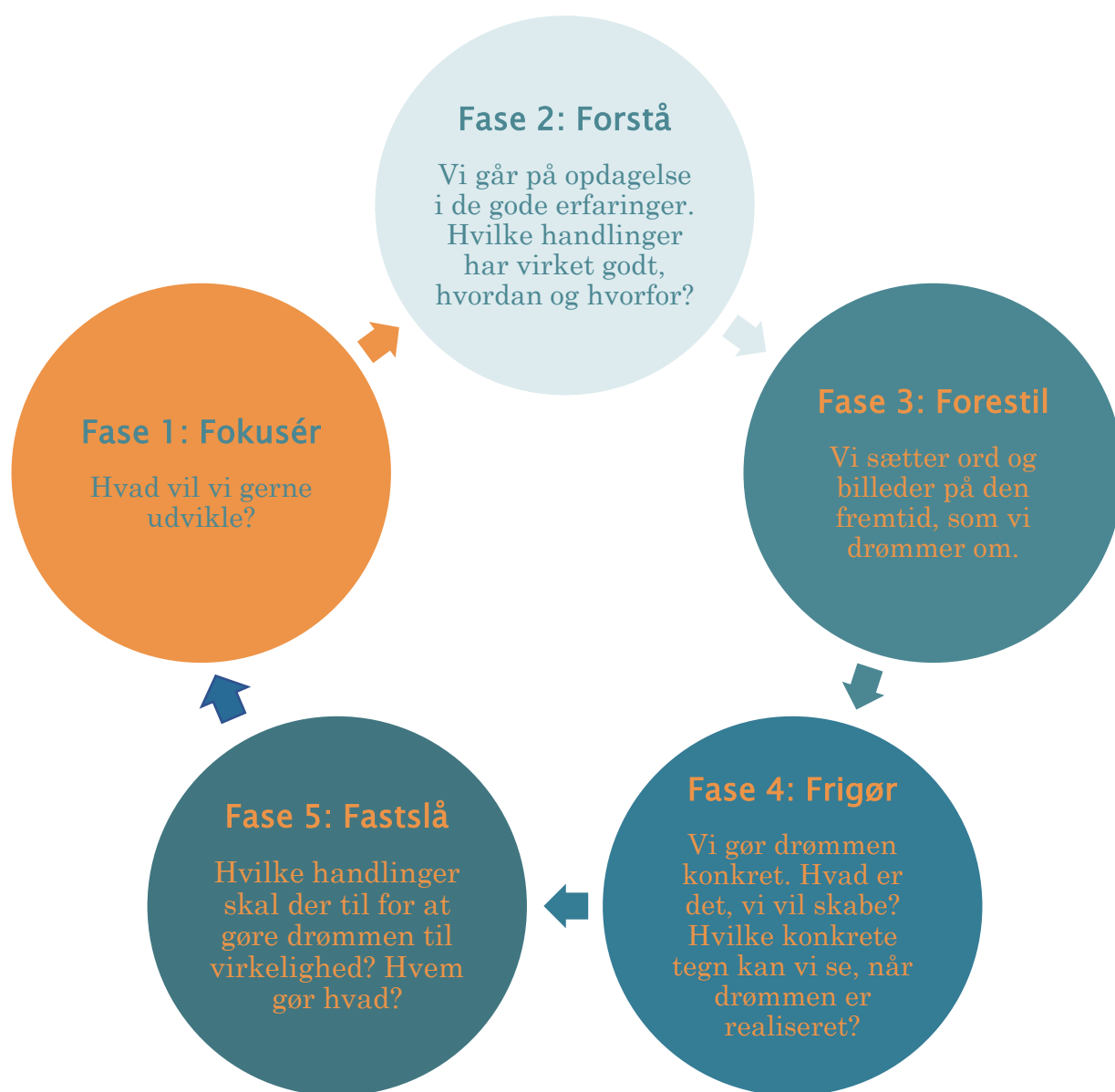
5F-modellen skiller sig ud fra andre udviklingsredskaber ved det, at den gør en dyd ud af at skabe udvikling og forandring ved at forstærke den gode praksis gennem et aktivt og systematisk arbejde med undervisernes vellykkede handlinger.

Redskabet opfylder tre overordnede formål:

1. Anerkender den gode praksis
2. Forfølger visionen om en bedre fremtid
3. Konkretiserer næste gode handling i praksis

5F-modellen kan bruges som udviklingsredskab i undervisergruppen. Ligeledes kan *5F-modellen* anvendes som pædagogisk redskab til at styrke elevernes oplevelse af at have indflydelse på det fællesskab, som de indgår i. Man skal bare være opmærksom på at tilpasse spørgsmålenes ordlyd til målgruppen.

5F-modellen består af fem faser:



SÅDAN GØR DU:



Fase 1: Fokusér

Her aftales og formuleres et fokusområde, som du og dine undervisere ønsker at udvikle. Et fokusområde kan opstå ud af en undren i egen praksis. Fx Hvorfor er det altid de samme elever, der stiller op til elevrådet? Et fokusområde kan også opstå ud af et dilemma i hverdagen. Fx Peter udtrykker mandschauvinistiske holdninger. Hvordan skal jeg gå i dialog med ham? Eller fx Der er altid en gruppe elever, som ikke deltager i de sociale arrangementer. Klassekammeraterne siger, at de er velkomne, men at de selv holder sig væk. Skal vi som undervisere blande os – og i så fald hvordan?

Brug fx redskabet *Pulsmåling af hverdagsdemokratiet* til at finde frem til et meningsfuldt fokusområde.

Fase 2: Forstå

I denne fase går I på opdagelse i de bedste erfaringer. I søger konkrete beskrivelser af handlinger, som havde en positiv effekt på elevernes udvikling af et aktivt medborgerskab. Det kan godt være, at disse erfaringer og handlinger udgør undtagelser i dagligdagen, men det er netop disse 'undtagelser', der skal forstørres og gives næring. På den måde får I også øje på skjulte kompetencer, ressourcer og ideer hos hinanden – eller hos elever og deres forældre.

Brug redskabet *Fagligt interview* til at gå på opdagelse i de gode erfaringer.

Fase 3: Forestil

I denne fase skal I fremkalde de faglige idealer og visioner, som guider jeres daglige arbejde og på denne baggrund beskrive den fremtid, som I ønsker for hverdagsdemokratiet og det aktive medborgerskab i jeres klasse/værksted/skole.

Lad jer inspirere på hjemmesiderne, <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller <https://www.emu.dk/>, hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med demokrati, medborgerskab og kritisk tænkning. Her finder I også et vidensnotat, der beskriver den eksisterende forskning om demokrati og medborgerskab på erhvervsuddannelserne, en oversigtsartikel over eksisterende materialer, samt gode eksempler fra praksis.

Lad jer også inspirere af materialerne på www.duu.dk, som indgår i kampagnen, Demokrati under udvikling. Her kan I finde øvelser og forløb, der styrker elevernes aktive medborgerskab og kritiske tænkning.

I kan også finde inspiration på hjemmesiden, www.stærkefællesskaber, hvor I kan hente undervisningsforløb og dialogredskaber til arbejdet med kontroversielle emner som radikaliserings og ekstremisme.

I kan ligeledes finde inspiration i det norske materiale, *Dembra – Demokratisk beredskab mot rasisme og antisemittisme* (2016), www.dembra.no, hvor I kan læse om uenighedsfællesskaber og finde øvelser til at arbejde med elevernes fordomme og kritiske tænkning.

Fase 4: Fastslå

I denne fase konkretiseres visionerne. Det sker ved, at I kobler de tidligere identificerede gode erfaringer (fase 2) med visionerne. På denne måde opstår der en selvforstærkende udviklingskultur, der både anerkender egne ressourcer og sætter de gode handlinger ind i et større perspektiv. På den måde kan visionerne konkretiseres og målfastsættes, således at de fremstår realistiske at nå gennem udvikling af egen praksis.

Formulér mål som handlingsorienterede udsagn, fx

- "Vi inddrager eleverne systematisk i dagligdagens beslutningsprocesser"
- "Vi undersøger dominerende normer på arbejdspladsen og blandt eleverne selv"
- "Vi faciliterer dialog og skaber rum for uenighed mellem eleverne og underviserne"
- "Vi gør eleverne opmærksomme på deres demokratiske rettigheder og pligter i uddannelsen og på arbejdspladsen"

Hertil formuleres hvilke konkrete tegn I kan se, når målsætningerne er nået. Tegnene må gerne formuleres som lavt hængende såvel som højt hængende frugter. Det kan nemlig virke motiverende, at I tidligt og løbende i udviklingsarbejdet kan se tegn på positiv forandring.

Tegn kunne fx være

- "Eleverne kopierer undervisningens demokratiske samtalekultur i deres selvstændige gruppearbejde"
- "Eleverne siger fra overfor snævre måder at være normal på"
- "Elever, der normalt ikke siger så meget i undervisningen, bidrager aktivt til diskussionerne"
- "Eleverne bidrager aktivt til at identificere problemer og løse dem i fællesskab"

Fase 5: Frigør

Afslutningsvis defineres de handlinger, som skal føre til en realisering af målsætningerne (fase 4). Der skal formuleres en handleplan for hvem, der gør hvad i en tidsbestemt periode.

Brug redskabet, *Vejen tilbage fra målet*, som en anderledes planlægningsmetode, der netop starter ved målet.

Kilder:

Colligo (2018) 5F-modellen, <http://colligo.dk/5F/>

Cooperider, D.L. (2011) Håndbog i anerkendende udforskning. Dansk psykologisk forlag.

Molly, A. & Storch, J. (2010) 5F-modellen, Væksthus for ledelse, <https://www.lederweb.dk/strategi/forandringsledelse/artikel/81824/5f-modellen>

Styrket samarbejde med nyankomne forældre (2017) Redskab: 4D modellen, <http://vpt.dk/sadan-stotter-lederen-det-gode-foraeldresamarbejde>

FAGLIGT INTERVIEW

– ET LEVENDE VIDENDELINGSVÆRKTØJ



Redskabet *Fagligt interview*, er et levende videndelingsværktøj, som rammesætter og systematiserer de mange uformelle faglige samtaler, undervisere har med hinanden i hverdagen.

Det *faglige interview* bruges til kollektivt at gå på opdagelse i en kollegas gode erfaringer med at arbejde med det aktive medborgerskab. Og alle får noget ud af det. Den interviewede får mulighed for at reflektere over egen praksis. Lederen bliver klogere på sin medarbejder og kollegaerne får inspiration til videreudvikling af egen praksis. Det *faglige interview* er altså en systematisk måde at tænke højt på. Det kræver et minimalt forbrug af ressourcer og har en stor videndelingseffekt.

SÅDAN GØR I:



- Trin 1:** Afsæt ca. ½ time på et personalemøde. Som forberedelse afstemmer lederen og medarbejderen, hvad fokusspørgsmålet er, gennemgår samtaleprocessen og formålet. Formålet kunne fx være, at medarbejderen skal dele sine erfaringer med at bruge forumteater som en måde at behandle kontroversielle emner og reflektere over, hvordan dette udfordrer nogle elever og aktiverer andre elever. Hvordan kan denne situation håndteres, så alle elever får positive erfaringer med se verden fra et andet perspektiv?
- Trin 2:** På personalemødet indrettes rummet således, at lederen og medarbejderen (eller to kollegaer), der skal indgå i interviewet, sidder ved side af hinanden, så de både kan se hinanden i øjnene, men også kan se de øvrige medarbejdere i øjnene. De øvrige medarbejdere sidder i en halvcirkel rundt om.
- Trin 3:** Lederen forklarer, hvordan det faglige interview indgår i skolens øvrige pædagogiske udviklingsarbejde med det aktive medborgerskab. Derefter rammesætter lederen fokusspørgsmålet, processen og formålet med det faglige interview.
- Trin 4:** Det faglige interview består af tre dele:
- 'Intervieweren' kan lade sig inspirere af spørgsmålene og selv finde på andre og flere spørgsmål.
- A. Beskrivelse af den gode praksis

- Beskriv aktiviteten: Hvor fandt den sted? Hvem var til stede? Hvad skete der? Hvad gjorde du? Hvordan reagerede eleverne?
- Hvad var din hensigt? Hvad forventede du ville ske?

B. Refleksion over den gode praksis

- Hvad blev muligt for dig og eleverne med denne aktivitet?
- Hvilken forskel har denne aktivitet gjort for dit arbejde med det aktive medborgerskab (eller fokusspørgsmålet)?
- Hvad lærte du af eleverne ved at lave denne aktivitet med dem?

C. Fremtids- og handleorienterede overvejelser

- Hvad vil du gøre mere af/mindre af?
- Hvad vil du gøre anderledes næste gang – og hvordan?
- Hvilken hjælp/støtte har du brug for?

Trin 3: Lederen samler kort op på vigtige erkendelser og beder de øvrige medarbejdere om at bygge videre på den gode praksis, som netop er blevet beskrevet, ved at sige ”ja, og man kunne også...”
På denne måde igangsættes alle medarbejderes aktive ejerskab til den gode praksis som en direkte udløber af videndelingen.

Kilder:

Bjerring, P.H. & Lindén, A. (2013) *Anerkendende procesøvelser: Veje til engagement og forankring*. Dansk Psykologisk Forlag.

Haslebo, G. & Nielsen, K.S. (2004) *Konsultation i organisationer: Hvordan mennesker skaber ny mening*. Dansk Psykologisk Forlag.

Hornstrup, C. (2012) *Systemisk ledelse: Den reflektive praktiker*. Dansk Psykologisk Forlag.

VEJEN TILBAGE FRA MÅLET

– EN ANDERLEDES PLANLÆGNINGSMETODE



At arbejde erhvervspædagogisk med det aktive medborgerskab er noget, undervisere praktiserer i den daglige undervisning. Arbejdet med elevernes aktive medborgerskab præges også af andre faktorer – som fx de lovgivningsmæssige forpligtelser, uddannelsespolitikker, institutionens værdigrundlag, elevgrundlaget, undervisernes faglighed og relationskompetencer. Derfor må I arbejde med det aktive medborgerskab på såvel et værdimæssigt niveau, som et konkret-praktisk niveau.

Planlægningsmetoden *Vejen tilbage fra målet* kan understøtte en konkretisering af skolens værdibårne vision for elevernes aktive medborgerskab og hverdagsdemokratiet. At italesætte forestillingen om en bedre fremtid betyder både at forholde sig aktivt til det pædagogiske værdigrundlag og overveje de konkrete handlinger og tiltag, der skal være med til at styrke alle elevers aktive medborgerskab.

Ved at bruge planlægningsmetoden *Vejen tilbage fra målet* får I konkrete mål at styre efter. Samtidig bliver det synligt, hvordan I når målene skridt for skridt, hvilket kan være med til at gøre udviklingsarbejdet overskueligt.

SÅDAN GØR I:



- Trin 1:** Tegn en tidslinje på gulvet, hvor der i den ene ende står "mål", og i den anden ende står "nu".
- Trin 2:** Beskriv et scenarie i fremtiden, som angiver det mål, I gerne vil arbejde frem imod. Derudover angiver I hvilke værdier fra institutionens værdigrundlag, som dette fremtidsscenario indfrier. Fremtidssceneriet fastgøres i "mål"-feltet.
- Trin 3:** I skal nu spørge sig selv: Hvad var det sidste vi gjorde, inden vi nåede i mål? Den handling, I bliver enige om, noteres på en post-it, som placeres på tidslinjen.
- Trin 4:** I fortsætter med at spørge sig selv og hinanden om, hvad der skete lige inden den foregående handling. Hver handling noteres på post-its og placeres på tidslinjen. På den måde brolægges vejen tilbage fra målet til nutiden.
- Trin 5:** Når I er nået tilbage til "nu", tjekkes handlingsprocessen i kronologisk rækkefølge: Handling for handling vurderer I, om der er sammenhæng mellem handlinger og tid. Post-its flyttes rundt og nye post-its med handlinger laves efter behov.
- Trin 6:** Alle handlinger vurderes ud fra institutionens værdigrundlag: Er der overensstemmelse mellem værdisæt og handling? På denne måde bliver det også synligt for jer, at selv de små skridt og handlinger på vej til målet er med til at indfri institutionens værdier, og den enkelte handling får dermed en værdi i sig selv.
- Trin 7:** Afslutningsvis renskrives handlingsplanen og uddeles til alle.

Inspiration:

Bjerring, P.H. & Lindén, A. (2013) *Anerkendende procesøvelser: Veje til engagement og forankring*. Dansk Psykologisk Forlag.

Strategy Lab (2018) *Backcasting*. <http://www.strategylab.dk>.

PRØVEHANDLING

– ET REDSKAB TIL SYSTEMATISK PRAKSISUDVIKLING I HVERDAGEN

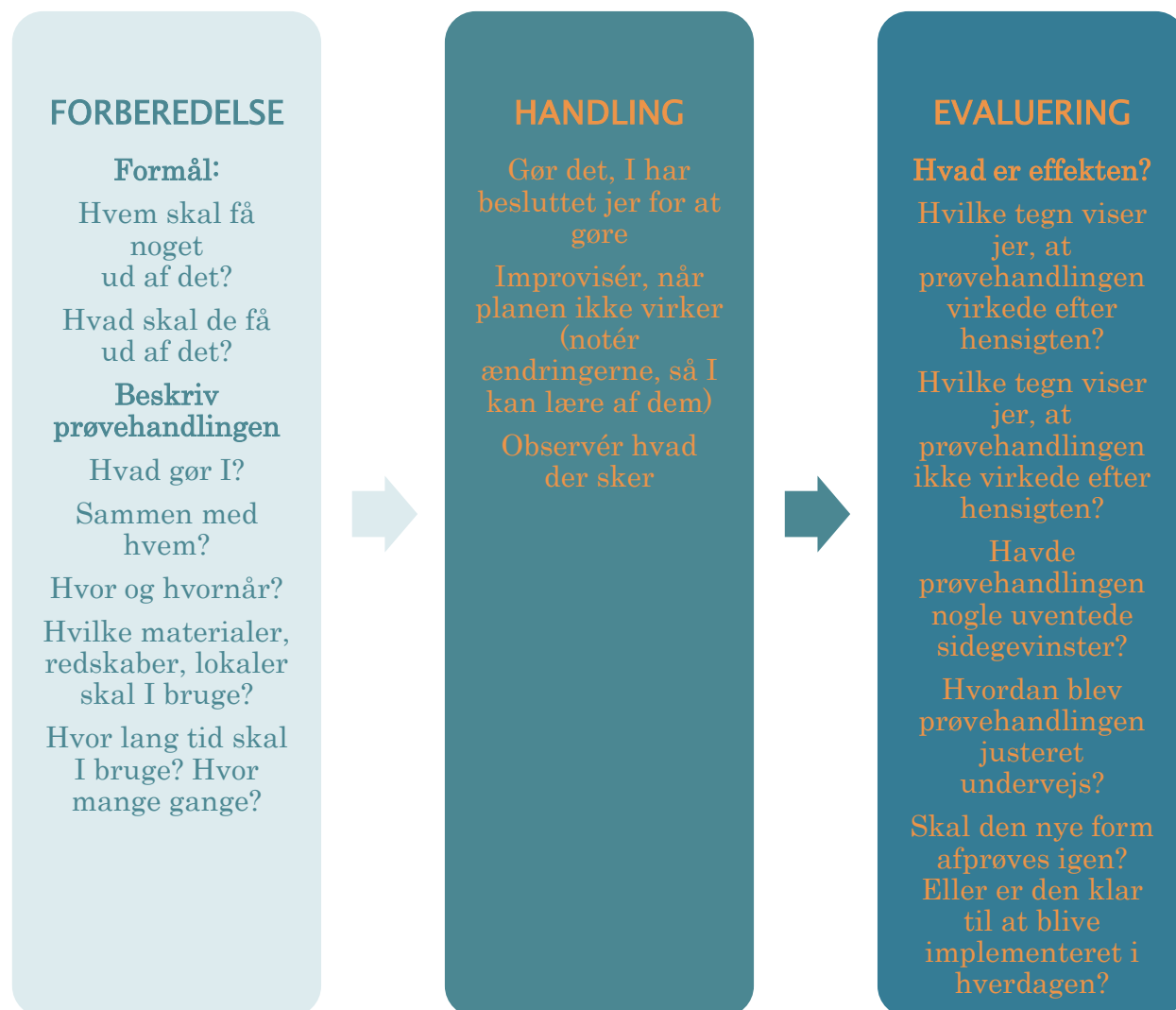


Elevernes aktive medborgerskab er noget, der fremmes og trænes gennem de former, underviserne og eleverne er sammen på. Sammensætningen af elever og undervisere på erhvervsuddannelserne ændrer sig hele tiden. Det kræver, at de demokratiske samværsformer og det erhvervspædagogiske arbejde med elevernes aktive medborgerskab hele tiden udvikler sig i relation til den konkrete elev- og undervisersammensætning.

Der findes ikke en endelig pædagogisk-didaktisk facitliste for, hvordan I arbejder med aktivt medborgerskab. Der findes ikke en pædagogisk-didaktisk one-size-fits-all. I må prøve sig frem. Arbejdet med hverdagsdemokratiet og det aktive medborgerskab holdes derfor ved lige gennem faglig selvrefleksion. Og nogle gange kan den faglige selvrefleksion understøttes af eksperimenter i hverdagen. Redskabet *Prøvehandling* understøtter en sådan eksperimenterende tilgang til arbejdet med elevernes aktive medborgerskab.

Prøvehandling skal nemlig forstås som en systematisk afprøvning af noget, man ikke ved, hvordan virker, midt den daglige praksis. Prøvehandling har den fordel, at I inden for de eksisterende rammer af en travl hverdag stadig kan skabe systematisk udvikling af egen praksis.

Overvej spørgsmålene i modellen, og prøv ideen af.



Ved at overveje disse spørgsmål sikres systematikken i prøvehandlingerne. Idet prøvehandling foregår i den daglige praksis, er prøvehandling relativt omkostningslette, men sikrer et reelt erfaringsgrundlag. For at sikre overblik over prøvehandlingen, kan I med fordel bruge nedenstående skema til beskrivelse af prøvehandlingen.

Når en prøvehandling er gennemført over en afgrænset tidsperiode, vendes erfaringerne og prøvehandlingens design justeres. Måske skal det nye design afprøves en gang til eller også er det klart til at blive en integreret del af uddannelsesinstitutionens dagligdag.

Kilde:

Duvald, I., Jensen, K.E. & Wiborg Astrup, P. (2015) *Prøvehandling: en let innovationsmetode*. Gyldendal.

SKEMA TIL BESKRIVELSE AF PRØVEHANDLING

Fokuspunkt	Prøvehandling	Hypotese	Observation
<p>Hvad er vi optagede af at udvikle?</p> <p>Hvem skal få noget ud af det?</p> <p>Hvad skal de få ud af det?</p>	<p>Hvad gør vi konkret i praksis?</p> <p>Sammen med hvem?</p> <p>Hvor og hvornår?</p> <p>Hvilke materialer, redskaber, lokaler skal vi bruge?</p> <p>Hvor lang tid skal vi bruge? Hvor mange gange?</p>	<p>Hvad tror vi kommer ud af prøvehandlingen?</p>	<p>Hvad skal vi se efter?</p> <p>Hvilke tegn viser os, at prøvehandlingen virkede efter hensigten?</p> <p>Hvilke tegn viser os, at prøvehandlingen ikke virkede efter hensigten?</p> <p>Havde prøvehandlingen nogle uventede sidegevinster?</p> <p>Hvordan blev prøvehandlingen justeret undervejs?</p> <p>Skal den nye form afprøves igen? Eller er den klar til at blive implementeret i hverdagen?</p>